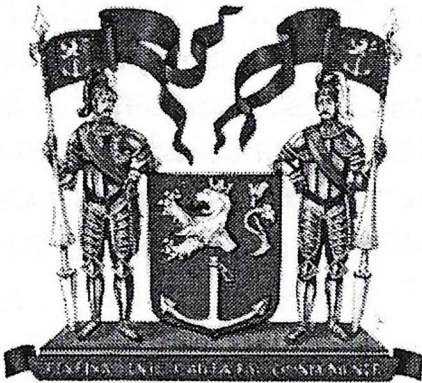

De Koningspijp van Venlo

Jan van Oostveen (kleipijp@xs4all.nl)

Soms komen we minder alledaagse tabakspijpen tegen. Eén daarvan staat in dit verhaal centraal. Voordat deze pijp beschreven wordt, wordt beknopt op de tabakspijpennijverheid in Venlo ingegaan. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het recentelijk verschenen overzicht "Productiecentra van Nederlandse kleipijpen"¹ en het achterliggende en in 1982 gepubliceerde overzicht over de tabakspijpennijverheid in Venlo door Kompier.²

Afbeelding 1: Wapen van Venlo boven devies 'festina lente caut fac omnia mente' (haast je langzaam, doe alles met overleg).

Tabakspijpennijverheid in Venlo

Voor zover bekend zijn in Venlo in de 17de en in de 18de eeuw geen tabakspijpen geproduceerd. Vanaf 1795 valt de Provincie Limburg onder het Franse Rijk. Vanaf 1801 was de gehele linker Rijnsoever in Franse handen. De voorheen op grote schaal in Venlo geïmporteerde tabakspijpen uit het Duitse Westerwald³ zullen daardoor steeds minder voor handen zijn geweest. Een kans voor initiatiefrijke personen om de lokale tabakspijpennijverheid te ontwikkelen. Vooruitstrevend op dit gebied voor Venlo is de vermoedelijk in Rheidt (nabij Krefeld) geboren Jean Lenssen geweest.

Jean kocht in 1802 het klooster Mariaweide. In 1807 wordt de fabriek van Jean in het klooster beschreven. Hij had hier toen een bietsuikerraffinaderij, een fabriek voor pijpen, pennen, was, ouwel, azijn en aardewerk. Het is een redelijk omvangrijke fabriek geweest want in de periode 1809-1811 had deze fabriek reeds 60 werknemers. Ook de daarop volgende vijf jaar heeft deze fabriek tussen de 60 – circa 100 medewerkers in dienst gehad. Een deel van deze

¹ Van Oostveen en Stam, 2011, p.158-159.

² Kompier, 1982, p. 75-99

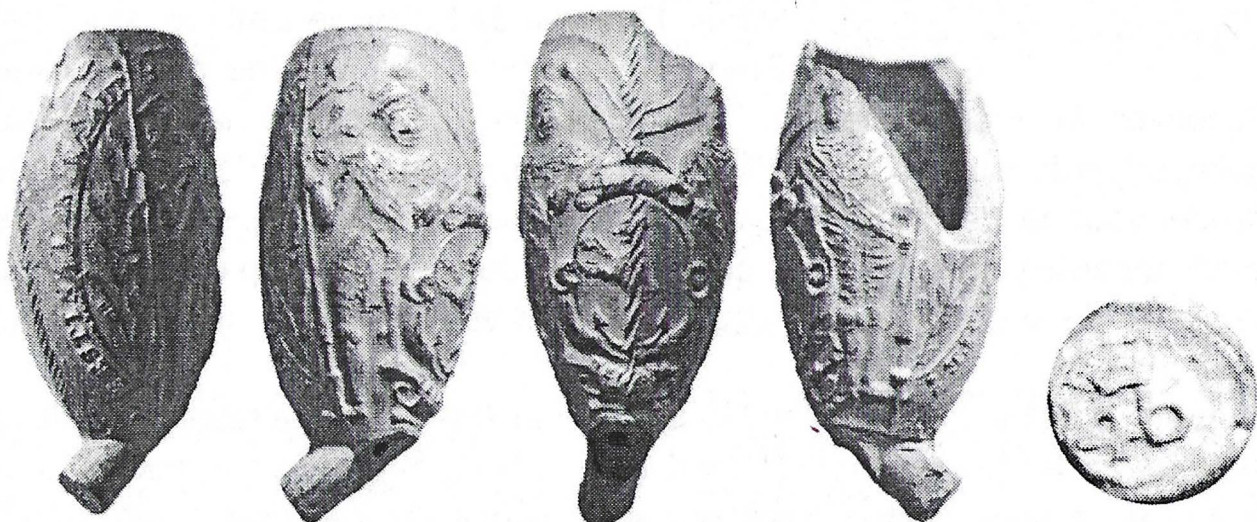
³ Zie bijvoorbeeld Duco, 2006, p. 500 e.v.

werknemers was afkomstig uit het Duitse Westerwald. In 1815 komt Venlo na een jaar geallieerde bezetting bij Nederland. Het vermoeden bestaat dat hierdoor de afzetmogelijkheden naar Pruisen sterk zijn afgenomen. Het heeft echter tot 1819 geduurd voordat Lenssen naar het naastgelegen Louisenburg (Pruisen) is verhuisd.

Na het vertrek van Lenssen is de pijpennijverheid in Venlo van beperkte omvang geweest. Lenssen werd opgevolgd door zijn voormalige arbeiders Greefrath en Krathz. Tussen 1843 en 1848 is de productie van tabakspijpen in Venlo gestopt.

Tabakspijpen geproduceerd in Venlo

Als reactie op een brief aangaande een nationale inventarisatie van in gebruik zijnde merken van 9 januari 1817, wordt door Lenssen opgegeven "Les marqués sur les pipes de terre de la fabrique J. Lenssen dans le commune de Venlo sont suivantes WS – D – BBW – 46 – les pipes dit roi sont gravés des armes de la ville de Venlo". Tot zover bekend zijn alleen tabakspijpen met het merk de gekroonde 46 en het wapen van Venlo, als bodemvondst bekend en gepubliceerd.⁴ Uit het Noord-Limburgse Tegelen is een fragment van tabakspijp met in reliëf het wapen van Venlo bekend. Een vergelijkbaar fragment werd 30 jaar geleden door Jeroen Maas in Venlo

1a. (Jeroen Maas); 1b. Venlo; 2a. Ovoïde; 2b. Wapen van Venlo boven tekst VENLO en 'festina lente caut fac omnia mente'; 2c. Onduidelijk / - ; 2d. 46 gekroond; 2e. ongeglasd; 2f. gebotterd; 2g. gehele radering rondom ketelopening; 2h. naad met kam afgewerkt; 3a. ; 3b. ; 3c. ; 4.1800-1820; 5. Venlo; 6. Jean Lenssen; 7. (foto's Jeroen Maas)

⁴ Kompier 1984. P. 4-5

gevonden. Ook deze pijp draagt aan de voorzijde het wapen van Venlo waarschijnlijk boven de slecht leesbare plaatsnaam VENLO. Dit wapen wordt vastgehouden door een tweetal geharnaste ridders met vaandel. Hier rondom heen is een lint met de tekst 'festina lente cautia mente'. Aangenomen mag worden dat deze Latijnse tekst verwijst naar het devies dat het wapen van Venlo vergezeld: 'festina lente caut fac omnia mente' (*haast je langzaam, doe alles met overleg*).

Op typologische gronden en voor wat betreft de afwerking, kan deze tabakspijp in de eerste twee decennia van de 19de eeuw gedateerd worden. Het zou dan om een product uit de fabriek van Lenssen moeten gaan. Deze aanname wordt bevestigd door de eerder aangehaalde opgaaft uit 1817: les pipes dit roi sont gravés des armes de la ville de Venlo. De omschreven gravering komt overeen met de afgebeelde tabakspijp. Het Koninklijke dat in de omschrijving wordt genoemd, verwijst niet naar de gebruikte gravering maar naar de lengte van de tabakspijp. In Gouda hadden deze "Koninklijke" tabakspijpen een lengte van 25 Rijnlandse duim dat heden ten dage overeen komt met een lengte van circa 65 cm.⁵ Hiermee is de Koningspijp die Kompier reeds in 1982 aanhaalde,⁶ eindelijk opgelost echter niet met de afbeelding van een rijkelijk versierde Koningspijp die men toen voor ogen had.

Literatuur

- Duco, D.H., 2006. Vier eeuwen roken in Venlo. In: H.M van der Velde, S. Ostkamp, H.A.P. Veldman en S. Wyns, 2006. Venlo aan de Maas; van vicus tot stad. ADC monografie nummer 7, p. 500-507.
- Kompier, F.F., 1982. Pijpenfabricage in Venlo. In: Pijpelogische Kring Nederland, 4de jaargang, nummer 16, p. 75-99.
- Kompier, F.F., 1984. Een Venlose pijp. In: Pijpelogische Kring Nederland, 7de jaargang, nummer 25, p. 4-5.
- Luys, W., 2003. Ontdekking van een afvalkuil van een Tegelse pottenbakker. In: Sjerkes; nieuwe inzichten in het Nederrijns keramisch verleden van een aantal Noord- en Midden-Limburgse plaatsen, p.5 – 10.
- Oostveen, J. van en R. Stam, 2011. Productiecentra van Nederlandse kleipijpen; een overzicht van de stand van zaken. Tiel/Leiden.

⁵ Van Oostveen en Stam, 2011, p. 18.

⁶ Kompier, 1982, p.83. De hier afgebeelde gezichtspijp is een rondbodempijp uit het Duitse Westerwald die rond het midden van de 18de eeuw gedateerd kan worden.

Een artikel over erotische pijpen staat op pagina 2562

Turkse pijpen of toch niet? Zie artikel op pagina 2571

De koningspijp van Venlo uit het begin van de 19e eeuw. Voor details zie pagina 2555